

INDIRECT GEVOLG VAN VUURWERKRAMP OP 13 MEI 2000

De Roombeek terug in Enschede

13 Mei is een dag die in Enschede niet zomaar voorbij gaat. Twee jaar geleden ontplofte op die dag een vuurwerkopslagplaats in een dichtbevolkte woonwijk in het noorden van de stad. Een wijk met duizenden woningen werd met de grond gelijk gemaakt. Nu twee jaar na dato is een voorzichtig begin gemaakt met de wederopbouw van de wijk. Het meeste puin is geruimd, renovatiewerkzaamheden zijn begonnen, het stedenbouwkundig masterplan is klaar en op korte termijn zal ook het bestemmingsplan door de gemeenteraad worden vastgesteld. Water vormt een belangrijk onderdeel van de plannen. Hoe wrang het misschien ook mag klinken, maar door de vuurwerkramp is het herstel van de oude beek 'De Roombeek' weer mogelijk geworden.

In het verleden speelde water in Enschede een belangrijke rol. Dat begon al bij de stichting van de eerste nederzetting die later zou uitgroeien tot Enschede. Deze nederzetting (het huidige centrum van de stad) ligt namelijk niet op het hoogste puntje van de stuwwal, maar iets daaronder op de westflank. De reden hiervoor is waarschijnlijk de aanwezigheid van water geweest. Boven op de stuwwal was het (te) droog. Beekjes ontbraken en de beekjes in de omgeving leverden weinig water. Iets onder de top is veel meer water voorhanden. Water dat gebruikt kon worden voor drinkwater, waswater, bevoeiing van akkerland, maar ook voor de verdediging van de stad. Enschede had tot in het begin van de 19e eeuw nog een stadsgracht.

De aanwezigheid van schoon water uit die beken maakte ook het ontstaan van de

textielindustrie in Enschede mogelijk. Deze maakte het begin van de 19e eeuw een periode van enorme groei door. Dit betekende ook dat men steeds meer water nodig had voor het wassen en bleken van het linnengoed. In plaats van beek- en kwelwater ging men hiervoor diep grondwater gebruiken. Dat was namelijk het hele jaar door ruimschoots aanwezig. Het gevolg hiervan was dat de grondwaterstand in Enschede flink daalde en de beken droog kwamen te staan. De kwaliteit van het water werd er in de loop van de tijd ook niet beter op door de lozingen van de textielindustrie. Uit die tijd dateren de zogenaamde 'verfsloten' die men thans bij graafwerkzaamheden hier en daar in de stad nog tegenkomt: door kleurstoffen aftekenende dwarsprofielen in de bodem. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men op een gegeven moment besloot de beken te over-

kluizen en er riolen van te maken. Dit is ook met de Roombeek gebeurd.

De Roombeek is nu op slechts twee plaatsen nog zichtbaar. Bovenstrooms van de wijk Roombeek is nog een klein gedeelte aanwezig (zie foto). Dit voert grondwater uit een groenstrook af naar het gemengde stelsel. Benedenstrooms van de getroffen woonwijk is een groter gedeelte blijven liggen. Ook hier wordt voornamelijk grondwater afgevoerd naar het landelijk gebied. Het hele middenstuk van de oude Roombeek is dus onder de grond verdwenen. Dit traject wil de gemeente weer graag boven water krijgen.

Uit de archieven blijkt dat met name dit middenstuk van de Roombeek in het verleden vaak is verlegd. De aanleg van de spoorlijn Enschede-Oldenzaal, uitbreidingen van de textielbedrijven en de Grolsche Bierbrouwerijen hebben er voor gezorgd dat de Roombeek en haar zijtakken voortdurend veranderden. Van een historische loop van de Roombeek is dan ook geen sprake. Dit biedt vrijheid om het traject van de Roombeek opnieuw te bepalen.

Berging en afvoer

Duurzaamheid is een belangrijk thema in de wijk Roombeek en niet in de laatste plaats geldt dit voor de waterhuishouding. Grondwater, oppervlaktewater, neerslag en afvalwater worden in samenhang tot elkaar bekeken. Juist dan kunnen ogenschijnlijke knelpunten worden omgebogen tot kansen.

De wijk Roombeek ligt net zoals bijna heel Enschede op de flank van een stuwwal. Het maaiveld loopt van oost naar west zo'n vijf meter af. Dat biedt mogelijkheden voor het water. De bodem is zandig van opbouw met hier en daar leemlagen. De grondwaterstand is onder invloed van onttrekkingen van grondwater kunstmatig laag, maar zal onherroepelijk stijgen als deze bronnen worden uitgezet. Enschede heeft daar elders inmiddels nare ervaringen mee opgedaan. De drainerende werking van de nieuwe Roombeek kan op natuurlijke wijze een positieve invloed hebben op de regulering van het grondwaterpeil. Bovendien biedt de beek mogelijkheden voor de afvoer van ingezameld overtollig grondwater.

Voorheen was het zo dat de hele wijk aangesloten was op een gemengd rioolstelsel; alle neerslag werd dus samen met het afvalwater naar de zuiveringsinstallatie afgevoerd. Uitgangspunt voor de nieuwe waterhuishouding is dat zo weinig mogelijk schoon water naar de zuivering wordt afgevoerd, dat de kans op riooloverstorten bij hevige neerslag zoveel

De Roombeek in het verre verleden.

mogelijk wordt verkleind en dat de piekafvoeren bij zo'n hevige bui niet direct in de beken terechtkomen, maar eerst in de wijk worden geborgen. Daarom wordt het verharde oppervlak dat relatief schoon is, niet aangesloten op de riolering maar eerst afgevoerd naar bergingsvijvers en ondergrondse bassins en vandaar via de Roombeek 'gedoceerd' afgevoerd tot buiten het plangebied. Waar dit mogelijk is zal regenwater van gebouwen bovengronds, dus zichtbaar, worden afgevoerd.

Uiterlijk

De uiterlijke verschijningsvorm van de nieuwe Roombeek en de rol die dit water zal spelen in de wijk, zullen sterk samenhangen met de beoogde kwaliteit van de openbare ruimte waar de beek doorheen zal lopen. De verschijningsvorm van de Roombeek in de bleken (grote openbare (groen)gebieden) zal het natuurlijke karakter van een beek weerspiegelen. De loop van de Roombeek door dit deel van het plangebied zal een ontspannen, landelijke uitstraling krijgen met een licht, kronkelende loop en zachte, groene oevers.

In het meer stedelijke gedeelte komt een veel strakkere vormgeving. Langs de wandelen winkelpromenade loopt straks (min of meer parallel) een strak vormgegeven beek met harde walkanten en een moderne uitstraling.

Zowel in de bleken als langs de winkelpromenade kan de beek verbreed worden tot een grotere waterpartij. Voor een optimale beleving zal het wateroppervlak tot dicht onder of - indien mogelijk - vlak boven het maaiveld komen te liggen.

In het meest bovenstroomse gedeelte van de Roombeek is een constante wateraanvoer - met name in de zomermaanden - op natuurlijke wijze niet te garanderen. Daarom zouden verschillende kleine stuwtjes in de beek aangebracht kunnen worden. Dankzij het te overbruggen hoogteverschil van bijna vijf meter in het plangebied, is het mogelijk om met deze stuwen het water vast te houden zodat de beek niet droog kan vallen. Het is zelfs denkbaar om overtollig grondwater wat nu nog aan de rand van de wijk wordt opgepompt en ongebruikt geloosd wordt op de riolering, straks te gebruiken om de Roombeek van een constante hoeveelheid water te voorzien.

Waterbeleid

Volgens de Vierde Nota waterhuishouding moet water in de stad veel meer aandacht krijgen dan het tot nu toe heeft gehad. De betekenis die het rijk in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening aan water geeft moet er toe leiden dat andere overheden een belangrijke plaats inruimen voor het water in stedelijk gebied. Het gaat erom dat gemeente

De Roombeek anno 2002, benedenstrooms van de nieuwe wijk.

en waterschap in een vroegtijdig stadium met elkaar om tafel gaan zitten om water en ruimtelijke ordening op elkaar af te stemmen. Zo is het ook gegaan bij de ontwikkeling van de plannen voor het terugbrengen van de 'oude' Roombeek in een modern jasje.

Niet alleen de ruimtelijke kwaliteit van water is van belang maar ook de manier waarop wordt omgegaan met het watersysteem en de waterketen in het stedelijk gebied. De trits 'vasthouden, bergen en dan pas afvoeren' van water, zoals vermeld in het rapport van de Commissie Waterbeheer 21e eeuw, wordt concreet vormgegeven in het plan Roombeek. De duurzaamheidsgedachte komt ook nadrukkelijk tot uiting in de consequente scheiding van schoon en vuil water in de wijk. Hemelwater dat op schone ver-

harde oppervlakken valt wordt niet via de riolering afgevoerd naar de zuivering, maar blijft tijdelijk in de wijk en wordt later geleidelijk afgevoerd. En daarin speelt de Roombeek weer een belangrijke rol.

De plannen voor het herstel van de Roombeek in Enschede hebben in de stad zelf ook behoorlijke invloed. Het is de aanzet voor een verregaande verandering van het hele watersysteem in Enschede. In de gemeentelijk watervisie wordt het herstel van beeksystemen in bestaand stedelijk gebied namelijk als de belangrijkste opgave voor de komende 30 jaar gezien. Niet alleen in de wijk Roombeek, maar eigenlijk overal in Enschede moeten weer beekjes gaan stromen, die het overtollige regenwater afvoeren. Het is dan ook van groot belang dat het herstel van de Roombeek slaagt. Alle voorwaarden hiervoor zijn in Roombeek aanwezig. Als het lukt om de Roombeek te herstellen, zal dit als katalysator werken voor andere wijken in Enschede waar de voorwaarden veel minder gunstig zijn.

In normale omstandigheden zou het terugbrengen van de Roombeek tientallen jaren gaan duren. Nu, twee jaar na de vuurwerkramp, liggen het stedenbouwkundig Masterplan en binnenkort het bestemmingsplan op tafel als eerste concrete plannen die het herstel van de Roombeek in een aanzienlijk kortere tijdsbestek mogelijk maken.

Pieter Bode
(gemeente Enschede)
Gerdrik Bruins
(Waterschap Regge en Dinkel)
Stefan Beunder
(De Architecten Cie.)

foto's: Waterschap Regge en Dinkel

De Roombeek zoals die in de toekomst door de binnenstad van Enschede zal stromen.

